

Відгук
офіційного опонента
доктора юридичних наук, професора
Лазура Ярослава Володимировича
на дисертацію
Ковирєва Антона Вікторовича на тему: «Правове регулювання
процедури звернення стягнення на майно у виконавчому провадженні»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації та зв'язок її з науковими
програмами, планами, темам

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлюється як теоретико-правовими, так і прикладними потребами сучасного розвитку правової системи України. Виконавче провадження є завершальною стадією механізму судового захисту, без належної реалізації якої саме право на судовий захист втрачає свою практичну цінність. У цьому контексті процедура звернення стягнення на майно боржника посідає центральне місце у системі примусового виконання рішень, оскільки саме вона забезпечує реальне поновлення порушених прав стягувача та фактичне виконання судових й інших юрисдикційних актів. Водночас зазначена процедура безпосередньо пов'язана з обмеженням майнових прав боржника, що потребує особливої юридичної визначеності, збалансованості та дотримання конституційних гарантій права власності.

Особливої ваги тема набуває в умовах тривалого реформування системи примусового виконання рішень в Україні, запровадження інституту приватних виконавців, цифровізації виконавчих процедур, розвитку електронних торгів арештованим майном, а також необхідності підвищення ефективності виконання судових рішень. Практика свідчить, що саме на етапі виявлення,

арешту, оцінки, передачі на реалізацію та продажу майна боржника виникає значна кількість правових колізій, процесуальних зловживань, спорів щодо дотримання прав сторін виконавчого провадження та третіх осіб, що зумовлює потребу в науковому осмисленні відповідної процедури та виробленні пропозицій щодо її подальшого нормативного вдосконалення.

Актуальність дисертаційної роботи посилюється й тим, що ефективність звернення стягнення на майно є одним із ключових критеріїв дієвості правосуддя загалом. Невиконання або несвоєчасне виконання рішень судів підриває авторитет судової влади, знижує рівень довіри громадян і суб'єктів господарювання до держави, а також створює передумови для звернення осіб до міжнародних юрисдикційних інституцій з підстав порушення права на справедливий суд. Отже, дослідження процедури звернення стягнення на майно має не лише галузеве, а й загальноправове значення.

Варто також підкреслити, що сучасне правове регулювання виконавчого провадження характеризується динамічністю, фрагментарністю окремих законодавчих змін та наявністю неоднозначної правозастосовної практики. Зокрема, потребують додаткового наукового аналізу питання черговості звернення стягнення на різні види майна, співвідношення прав стягувача і боржника, меж дискреційних повноважень державного та приватного виконавця, гарантій недоторканності майна, на яке законом не може бути звернено стягнення, а також механізмів судового контролю за діями виконавця.

З огляду на це обрана А.В. Ковиревим тема є своєчасною, науково обґрунтованою та практично значущою. Її дослідження спрямоване на розв'язання важливої науково-прикладної проблеми – забезпечення належного, ефективного та правомірного механізму звернення стягнення на майно у виконавчому провадженні з одночасним дотриманням балансу між інтересами стягувача, боржника, інших учасників провадження та публічним інтересом у забезпеченні обов'язковості судового рішення.

Таким чином, дисертаційне дослідження А.В. Ковирєва присвячене актуальній проблематиці, що має істотне значення для науки виконавчого процесу, цивільного процесуального права, адміністративно-правового забезпечення діяльності органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень, а також для подальшого вдосконалення національного законодавства і правозастосовної практики у сфері виконавчого провадження.

Дослідження здійснено із наявністю кореляційних зв'язків із положеннями законів України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні», «Про засади державної регіональної політики», «Про державно-приватне партнерство», Указу Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 26 лютого 2016 р. № 68/2016, в межах виконання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр., ухваленої Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України № 231/2021 від 11 червня 2021 року, та ін..

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (протокол № 8 від «30» червня 2022 р.).

Належний ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації забезпечується комплексним характером проведеного дослідження, широкою та репрезентативною джерельною базою, використанням сучасної методології наукового пізнання, а також належним рівнем аналізу національного законодавства, судової практики й доктринальних підходів у сфері виконавчого провадження.

Дисертантом опрацьовано значний масив нормативно-правових актів України, міжнародних документів, рішень Європейського суду з прав людини, практики Верховного Суду, наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, що дозволило автору всебічно дослідити проблематику звернення стягнення

на майно у виконавчому провадженні та сформулювати аргументовані наукові висновки. Важливим свідченням достовірності отриманих результатів є також використання матеріалів правозастосовної практики, зокрема аналіз діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, що надало роботі не лише теоретичного, а й виразного практичного спрямування.

Обґрунтованість висновків дисертації підтверджується логічною послідовністю викладення матеріалу, взаємозв'язком поставлених завдань із отриманими результатами, а також застосуванням загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, серед яких системно-структурний, формально-юридичний, порівняльно-правовий, історико-правовий та метод правового моделювання. Їх використання дозволило автору комплексно розкрити правову природу процедури звернення стягнення на майно, визначити її структурні елементи, виявити прогалини та суперечності чинного законодавства, а також запропонувати шляхи його вдосконалення.

Наукові положення, сформульовані у дисертації, характеризуються внутрішньою логічністю, теоретичною виваженістю та практичною спрямованістю. Висновки та рекомендації автора є належним чином аргументованими, узгоджуються із сучасними тенденціями розвитку виконавчого процесу та відповідають потребам удосконалення механізму примусового виконання судових рішень в Україні. Запропоновані автором підходи до вдосконалення правового регулювання процедури звернення стягнення на майно, протидії фраздаторним правочинам, забезпечення правової визначеності та оптимізації діяльності державних і приватних виконавців мають достатній рівень наукової новизни та практичної значущості.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних досліджень, у якому процедура звернення стягнення на майно боржника розглянута не як окрема виконавча дія, а як цілісний, багатоетапний правовий механізм, спрямований на забезпечення реального та ефективного виконання судових

рішень і рішень інших органів.

Заслуговує на підтримку авторський підхід, відповідно до якого звернення стягнення на майно боржника обґрунтовано як самостійну процедурно-стадійну конструкцію, що охоплює виявлення та розшук активів, опис, арешт, оцінку, визначення режиму зберігання, вилучення, передачу майна на зберігання, виключення з опису та зняття арешту, а також реалізацію майна. Такий підхід має важливе теоретичне значення, оскільки дозволяє системно осмислити внутрішню логіку відповідної процедури, а також практичне значення, оскільки спрямований на підвищення правової визначеності та ефективності примусового виконання (підрозділ 1.1).

Новим у роботі є обґрунтування принципів реалізації звернення стягнення на майно боржника як системи практичних стандартів «стійкого виконання». Дисертант слушно доводить, що дотримання принципів законності, пропорційності, черговості, правової визначеності, балансу інтересів сторін та ефективного контролю не лише забезпечує результативність виконавчих дій, а й мінімізує ризики їх подальшого скасування в судовому порядку (с. 114-118).

Науковий інтерес становить також положення про функціональний зв'язок принципів виконавчого провадження з доктриною фраздаторності. Автор обґрунтовано виходить із того, що ефективне звернення стягнення на майно в умовах штучного виведення активів боржником потребує поєднання виконавчо-процесуальних інструментів із цивілістичними засадами добросовісності, недопустимості зловживання правом та ефективного способу судового захисту (підрозділи 2.1, 2.4).

Важливим елементом наукової новизни є запропоноване дисертантом розуміння правової визначеності у процедурі звернення стягнення як самостійної гарантії не лише боржника, а й стягувача. Такий підхід розширює традиційне бачення цього принципу, оскільки акцентує увагу не лише на захисті особи від надмірного втручання у право власності, а й на необхідності забезпечення передбачуваності, стабільності та реальності виконання

рішення.

У дисертації удосконалено систематизацію основоположних нормативних вимог щодо звернення стягнення на майно боржника. Зокрема, автором виокремлено такі вимоги, як дія виконавця в межах виконавчого документа, дотримання принципу законності, пропорційність примусового впливу, черговість звернення стягнення, обов'язковість встановлення майнової маси боржника, належне здійснення опису, арешту й оцінки майна, прозорість його реалізації через електронні торги, а також забезпечення процесуальних гарантій оскарження та контролю.

Значущими є положення дисертації щодо вдосконалення нормативного механізму виконавчого провадження. До таких положень належать пропозиції щодо розширення повноважень приватних виконавців, перегляду доцільності окремих мораторіїв на примусове виконання, покращення взаємодії між державними та приватними виконавцями, належного кадрового забезпечення органів державної виконавчої служби, відновлення ефективного доступу до автоматизованих інформаційних систем, а також удосконалення правових механізмів протидії фраздаторним правочинам боржників.

Окремої позитивної оцінки заслуговує здійснений у роботі порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду (підрозділ 1.3). Дисертант обґрунтовано доходить висновку, що для України доцільним є не механічне запозичення цілісної іноземної моделі виконавчого провадження, а поетапна імплементація окремих функціонально ефективних інструментів, зокрема обов'язку боржника розкривати інформацію про активи, страхування професійної відповідальності виконавця, технічної фіксації виконавчих дій, відкритих реєстрів боржників та цифрового супроводу процедур арешту і реалізації майна.

Подальшого розвитку в дисертації набули положення щодо правової природи діяльності приватного виконавця як суб'єкта, який поєднує ознаки приватноправової автономії та публічно-владних повноважень, делегованих державою. Такий підхід дозволяє глибше розкрити місце приватного

виконавця у системі примусового виконання рішень та визначити межі його професійної самостійності, відповідальності й контролю з боку держави.

Отже, наукова новизна дисертації А.В. Ковирєва є достатньо вираженою, належним чином аргументованою та підтверджується як теоретичними положеннями, так і практично орієнтованими пропозиціями, спрямованими на вдосконалення правового регулювання процедури звернення стягнення на майно у виконавчому провадженні.

Окрім наведеного, у дисертації сформульовано й багато інших необхідних та корисних висновків, положень і пропозицій. Проведена автором науково-дослідна робота є результатом його власних напрацювань, вдалою спробою оптимізації процедур звернення стягнення на майно у виконавчому провадженні.

Наукове та практичне значення роботи. Виконана А.В. Ковирєвим наукова робота сприяє розв'язанню низки теоретичних і практичних питань, що мають важливе значення для розвитку системи правового регулювання процедури звернення стягнення на майно у виконавчому провадженні.

Теоретичні положення і практичні рекомендації, які знайшли своє відображення в дисертації, можуть в подальшому використовуватися в правотворчості – для удосконалення чинного законодавства для уточнення чинних та перспективних законодавчих актів, зокрема Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про виконавче провадження», а також у правозастосовчій діяльності для підвищення ефективності системи правового регулювання процедури звернення стягнення на майно у виконавчому провадженні; у науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень із відповідної проблематики, підготовки наукових статей, підручників та посібників з даної тематики; у навчальному процесі - при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право та процес», «Конституційне право», «Господарське право і процес», «Цивільне право і процес» та ін..

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Визнаючи

загалом високий науково-теоретичний рівень роботи А.В. Ковирева, її важливе практичне значення, слід зазначити, що як і будь-яке дослідження складної наукової проблеми дана дисертація містить і спірні, не зовсім обґрунтовані положення, які є підставою для висловлення певних зауважень, підґрунтям наукової дискусії, зокрема:

1. Потребує додаткового обґрунтування авторська позиція щодо розширення повноважень приватних виконавців у процедурі звернення стягнення на майно боржника (підрозділ 2.4). Такий підхід загалом є перспективним, однак у дисертації варто було б чіткіше визначити межі відповідного розширення, зокрема окреслити категорії виконавчих проваджень, які можуть бути передані приватним виконавцям, і ті, що мають залишатися у виключній компетенції органів державної виконавчої служби.

Крім того, доцільно було б глибше проаналізувати ризики можливих зловживань, зокрема надмірного арешту майна, порушення принципу співмірності, неналежної оцінки майна чи конфлікту інтересів під час його реалізації. У цьому контексті робота виграла б від детальнішого розкриття механізмів запобігання таким ризикам: посилення судового й дисциплінарного контролю, обов'язкового мотивування дій виконавця, страхування професійної відповідальності та забезпечення ефективного оскарження виконавчих дій.

2. У підрозділі 2.1 дисертації фраздаторні правочини боржника розглядаються як важливий чинник ускладнення виконання рішень, однак потребує більшої деталізації механізм процесуальної участі виконавця у справах про визнання таких правочинів недійсними.

3. У роботі доцільно було б повніше розкрити особливості звернення стягнення на окремі види майна, зокрема корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності, цифрові активи, частку у спільному майні подружжя, а також майно, що перебуває в заставі чи іпотеці.

4. Недостатньо розвиненим є аналіз цифровізації виконавчого

провадження. Автор згадує електронні торги та інформаційну взаємодію реєстрів, однак не повною мірою розкриває проблеми кібербезпеки, достовірності електронних даних і захисту персональної інформації учасників провадження.

Висловлені зауваження характеризують складність досліджених проблем, багато в чому мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи А.В. Ковирєва, а здійснений автором творчий пошук заслуговує на підтримку.

Розглядувана дисертація містить раніше не досліджувані наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності має важливе науково-прикладне значення.

Дисертацію оформлено відповідно до встановлених вимог. Вимоги академічної доброчесності та самостійності здійснення дисертаційного дослідження дотримано.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Правове регулювання процедури звернення стягнення на майно у виконавчому провадженні» є самостійною, завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для юридичної науки. Зважаючи на те, що перераховані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку даної роботи, слід констатувати, що подана дисертація «Правове регулювання процедури звернення стягнення на майно у виконавчому провадженні» є завершеною науковою працею, зміст якої відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

12 січня 2022 р. № 44, а її автор – **Ковирєв Анто́в Ві́кторович** – на основі публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
в.о. декана юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Я.В. Лазур